

ТӘУЕЛСІЗ МЕМЛЕКЕТТІҢ НЕГІЗІН ҚАЛАУШЫ Н.Ә. НАЗАРБАЕВҚарабаева З.М.¹¹Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ доценті
Алматы, Қазақстан, Karabaeva_zarixan@mail.ru,²Жауынгер Ә. Т.²Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ,
Факультет: халықаралық қатынастарbayahmetova05.02@mail.ru

Аңдатпа. Тәуелсіз Қазақстанның Тұңғыш Президенті, халқымыздың тұғырлы, бақуатты, бейбіт ел ретінде серпінді дамуына жол ашушы, заманымыздың аса көрнекті мемлекет қайраткері Нұрсұлтан Назарбаев – еліміздің өсіп өркендеуі мен игілігіне жол ашқан тұлға. Кемеңгер Еліміздің өтпелі кезеңіндегі қиындықтарды еңсеріп, дербес дамудың ілгерілеу мен өркендеу жолына шығуына Тұңғыш Президентіміздің жан - жақты сараланған ішкі және сыртқы саясаттағы көрегендігі басты рөл атқарды. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың мәңгілік идеялары тәуелсіздік рухымен өсіп келе жатқан еліміздің ертеңгі үміті, сенімді серігі болып табылатын жас буынның бойтұмары болуы тиіс екені сөзсіз.

Тірек сөздер: сайлау, тәуелсіздік, нарық, экономика, сыртқы саясат, Семей полигоны, Конституция, жер территориясы, бағдарламалар.

Бүгінгі таңда, 1 желтоқсан Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті күні болып саналады. 2011 жылы Ел Парламенті арнайы қаулы шығарып, 1-ші Президенттік кезеңді мемлекеттік мереке деп жариялады. Тарихи тұрғыдан 1991 жылғы 1 желтоқсан - Қазақстан тәуелсіздігі оқиғаларының ерекше кезеңі. Нәтижесінде, осы кезеңде, жалпыұлттық сайлау кезеңінде, қазақстандықтардың мемлекет тағдырын Нұрсұлтан Назарбаевқа сеніп тапсырды. Президентіміз 1940 жылы 6 шілдеде Алматы облысының Қарасай ауданына қарасты Шамалған ауылында дүниеге келген. Ата-анасы Нұрсұлтан деп ат қойды. Елбасының отбасына тоқталсақ, әкесі Әбіш 1903 жылы Алатаудың бөктерінде өмірге келді. Әбіш Назарбаев көңілді, қадірлі адам болған. Ол тек қазақ тілін ғана емес, орыс және балқар тілдерінде де жақсы білген. Әбіш қазақ және орыс әндерін жақсы айтатын болған. Әбіш Назарбаев 1971 жылы қайтыс болды. Ал анасы Әлжан 1910 жылы Жамбыл облысы Қордай ауданы Қасық аулында дүниеге келген. Әлжан Үшқоңырға жер аударылған әкесімен бірге келіп, Әбішпен танысады. Әбіш ауыл арасында ән салу мен суырыпсалмалық өнерден оның алдына түсетін ешкім жоқ еді. Жарқын жүзді Әлжан ұлын үлкенді құрметтеуге, сыйлауға баулыды, оның ұлттық дәстүрлерге, ән – жырларға, салт – ғұрыптарға құштарлығын оятты. Балалық шағына тоқталсақ, Елбасымыз мектептегі ең үздік оқушының бірі болды, сабақты зор ынта – ықыласпен оқыды. Ағайын – туыстары әкеп берген барлық кітаптарды оқып шықты. Әке – шешесі ежелгі заманда өмір сүрген бабалардың өмірбаяны мен ерлік істерін айтып, олардың шығармаларын талқылайтын. Кез келген қазақ білмеуі ұят саналатын жеті ата

туралы да сөз болатын. Ежелгі аңыздар мен бабалардың наным – сенімдері туралы үлкендер айтатын әңгімелерді де жақсы білетін. Кейін 1960 жылы Днепродзержинск қаласының № 22 кәсіптік лицейін бітірген. Ал 1967 жылы Қарағанды металлургия комбинатында ВТУЗ – ды бітірді. Еңбек жолын 1960 жылы «Казметаллургстрой» трестінің құрылыс басқармасының қызметкерлері бастады. Яғни Қарағанды облысының Теміртау қаласы болды. Содан кейін ол құю машиналары үшін шойын ретінде жұмыс істеді, Қарағанды металлургия комбинатында тау – байыту пеші. 1965 – 1969 жылдары Қарағанды металлургия комбинатында (1966 жылдан – зауыт) қайта жұмыс істеді: диспетчер, газ маманы, домна пештің дүкеніндегі аға газетші болды. 1969 – 1973 жылдары Қарағанды облысы, Теміртау қаласындағы партиялық, комсомол жұмысында, кейін 1973 – 1978 жылдары – Қарағанды металлургия комбинаты партия комитетінің хатшысы болып қызмет етті. Ал 1978 – 1979 жж. Қарағанды облыстық партия комитетінің екінші хатшысы. 1979 – 1984 жылдары Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің хатшысы болып еңбек етті. 1984 – 1989 жылдары – Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің Төрағасы. 1989 – 1991 жылдары Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің бірінші хатшысы. 1990 жылғы 14 шілдеден бастап 1991 жылғы 23 тамызға дейін – КОКП Орталық Комитетінің Саяси бюросының мүшесі болды.

Осындай ерең еңбектің арқасында бүкіл халықтық сайлау нәтижесінде егемен Қазақстанның іргетасының қалаушысы болды. Бұл сайлау халық үшін аса жауапты кезеңде өтті. Себебі Кеңестер Одағының ыдырап, егемендіктің ауылы жақындап келе жатқан тұс болатын. Ал ондай өтпелі кезеңде елдің тізгіні жауапты тұлғаның қолында болуы тиіс болатын. Ал бұл тізгін сол кезеңде Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевқа жауапты жүк, ел үмітін ақтау мен көңілінен шығу болатын. Еліміздің тізгінін қолға алған күні Елбасы қазақстандықтарға алдағы өмірдің жеңілге түспейтіндігін, бірақ жақсы күндерге бірлік пен татулық, іскерлік пен қабілеттілік арқылы жетуге болатынын ашып айтқан еді. Бұл сара жолда Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаев Тәуелсіздік шежіресіндегі үш шешуші тарихи белесті айрықша маңызды және елеулі деп есептейді. Оның біріншісі – Қазақстанның тұңғыш абсолютті егемен мемлекеттік актісі – Семей полигонын жабу туралы Жарлыққа қол қою[1]. Өйткені, осы сәттен бастап Қазақстанның бүкіл аумағында тек бір ғана юрисдикция – қазақстандықтардың өздерінің және туындап келе жатқан егемен Қазақстан мемлекетінің ерік – жігерінің іс – қимыл жасайтынын білдірді. Екінші, 1991 жылдың 1 желтоқсанында біздің халқымыздың бүкіл тарихында алғаш рет өткен жалпыға ортақ Қазақстан Президенті сайлауы. Бұл оқиғаның тарихи мәні мен патриоттық құндылығы маңызды аспект болды және ешқандай талас тудырмады. Бұл күні Қазақстан халқы биліктің шынайы қайнар көзі болудағы, билікті қалыптастырып, оның саясатын айқындаудағы өзінің егемен құқығын алғаш рет жүзеге асырды. Президенттің айтуынша, 1991 жылдың 1 желтоқсаны – бұл Қазақстан халқы біздің мемлекетімізді басқару туралы мәселе бойынша тарихи шешім қабылдаған күн. Бұл президенттік биліктегі республика пайдасына жасалған

бірегей таңдау болды. Сол бір күрделі уақытта өмір қисынының өзі бүкіл атқарушы билік үшін ғана емес, сонымен бірге күрделі өтпелі кезенді бастан өткеріп жатқан бүкіл қоғам үшін де елеулі бастаманы талап етті. Ескі тоталитарлық жүйе келмеске кетіп, басқарудың жаңа институттары пайда болды. Қарқынды түрде нарықтық реформаларды жүргізу, тіпті азық – түлікпен қамтамасыз ету, жұмыспен қамту, қалалар мен ауылдардағы өмір қауіпсіздігі сияқты қарапайым мәселелердің өзінде адамдар тұрмысын қалыпқа келтіру міндеті басты сананың өзекті тақырыбы болды. Осындай жағдайда Республика Президенті лауазымын енгізу ел дамуында маңызды тұрақтандырушы факторға айналды. Президентті жалпыхалықтық сайлау халық пен мемлекеттік биліктің бірлігін нығайтты, ал соңында Қазақстан тәуелсіздігінің қалыптасуы мен нығаюының бүкіл үдерісінің сабақтастығы мен жүйелілігін қамтамасыз етті [2]. Сөйтіп, бір мезгілде басқару формасы, Қазақстанның бірлігі, егемендігі мен тәуелсіздігі ұстап тұру басты міндетте тұрды. Бұл Қазақстанның бүкіл экономикалық, ішкі және сыртқы саяси кеңістігін жеделдете егемендендіру үдерісі болды. Қазақстан экономикасы, мәдениеті – бұл біздің ұлы еліміздің байлығы мен құндылықтарының ажырамас бөлігі. Тәуелсіздік жолында ХХ ғасырдың 90 – шы жылдары әлемнің дамыған елдердің мүлдем жаңа жағдайға көшкенімен есте қалды. Технологиялық дамудағы революциялар экономикалық қатынастарды да, саяси институттарды да өзгерді. Барлық экономикалық және саяси қатынастардың құқықтық негізі елдің [3] Негізгі Заңы – Конституцияда қаланды. Конституцияның ескі мәтіні және алғашқы жылдары енгізілген барлық өзгерістер кеңестік жүйенің бірқатар белгілері мен атрибуттарын қамтиды, бұл оны заңнамалық негізін жарамсыз етті. 1993 жылғы қаңтарда қабылданған Конституция да осындай болды. Н.Ә. Назарбаевтың бастамасымен еліміздің жаңа Негізгі Заңын қабылдау жұмыстары басталды. Конституциялық Комиссия құрылды, оның құрамына көрнекті құқықтанушылар, мемлекет және қоғам қайраткерлері кірді. Н.Ә. Назарбаев Комиссия төрағасы және Мемлекет басшысы ретінде «1995 жылғы 30 тамызда республикалық референдум өткізу туралы» Жарлыққа қол қойды. Жаңа Негізгі заң қабылданар алдында Қазақстан азаматтарының жобаны ауқымды талқылауы болды. Барлығы 33 мың ұжымдық талқылау өткізіліп, оған үш миллионнан астам адам қатысты [4]. Талқылау нәтижесі 30 мыңнан астам ұсыныстар мен ескертулердің енгізілуі болды. 55 бапқа 1100 – ден астам түзетулер мен толықтырулар енгізілді. Референдумға сайлаушылардың 90, 6 пайызының қатысуы ерекше оқиға болды. Сайлаушылардың 90% басым көпшілігімен Ата Заңымыз Конституция қабылданды. Содан бері бұл күн мемлекеттік мереке – Қазақстан Республикасының Конституциясы күні болып саналады. Елімізде алда жүргізілетін саяси және экономикалық реформаларға бұл жаңа Негізгі Заң еркіндігі берді. Ал 1999 жылы Президенттің бастамасы бойынша «Отан» партиясы ретінде құрылған ұйым, 2006 жылы «Нұр Отан» Халықтық – Демократиялық партиясына, ал 2013 жылы «Нұр Отан» партиясына өзгертілді. Ол Қазақстан Парламентінде депутаттық көпшілікке ие болды. 1999 жылы «Нұр Отан» партиясының 39

мүшесі Парламент депутаттары болды, олардың 12 – і – Сенат депутаттары, 27 – і – Мәжіліс депутаттары. 2005 жылы «Отан» партиясы Н.Ә. Назарбаевты Қазақстан Президенттігіне кандидат етіп ұсынды және «Қазақстан Республикасының Президенттігіне кандидат Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевты қолдау үшін Қазақстанның Халық коалициясы» сайлауалды блогын құруға бастама көтерді. Осы және басқа да жағдайларды ескере отырып, Қазақстан Республикасының Парламенті 2010 жылғы 14 маусымда «Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті туралы» 2000 жылғы 20 шілдедегі Конституциялық заңға түзетулер енгізді, оған сәйкес Президент Н.Ә. Назарбаев Ұлт Көшбасшысы деп танылды. Осылайша, Н.Ә. Назарбаевтың заңды институционалдануы жалпыұлттық көшбасшы ретінде жаңа деңгейге көтерілді. 1995 жылғы 30 тамызда жаңа Конституция қабылданды, онда қазіргі заманғы демократиялық, зайырлы және әлеуметтік мемлекеттің негізгі қағидаттары көрініс тапты. XX ғасырдың 80 – ші жылдарының аяғында – 90 – шы жылдардың басында тарихи аренада социалистік экономика мен саяси құрылым дағдарысынан туындаған мәселелерді шешу мақсатында Н.Ә. Назарбаев жаңа сын – қатерлерге жауап бере алатын және жүйені жаңа жағдайларға бейімдей алатын Көшбасшы ретінде әрекет етті. Оның басшылығымен Қазақстан қоғамның ыдырауы мен тұрақсыздығын болдырмауға, қоғамдағы қайшылықты жағдайларды бәсеңдетуге, Қазақстанды демократиялық мемлекеттердің әлемдік қауымдастығына тұрақтандыруға және ықпалдастыруға қол жеткізілді. Елбасы саясаты заманауи түйінді мәселелерді шешетін Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының съезін Астанада, қазіргі Нұрсұлтан қаласында ұйымдастыруға мүмкіндік берді. Қазақстан зымырандар ұшырылатын алаңнан, ғарыш державасына айналды. Осы қысқа мерзім – 30 жыл ішінде үлкен, жаһандық өзгерістер болды. Нарықтық экономика, жаңа саяси жүйе құрылды. Бұл оқиғалар Елбасының «Тәуелсіздік дәуірі» монографиясында жүйелі және егжей – тегжейлі баяндалды. Н.Ә. Назарбаевтың айтуынша, бұл жаңа модельді іздеу болды. «Біз өз жолымызды – Қазақстандық жолды іздедік», – деп айрықша баса көрсетті. Рухани өмір жаңартылды. «Мәдени мұра» (2004 – 2011 жж.), «Халық тарих толқынында» (2014 – 2016 жж.), «Рухани жаңғыру» (2017 ж.) және «Ұлы Даланың жеті қыры» (2018 ж.) «жастар жылы» (2020) сынды мемлекеттік бағдарламалар жаһандық трендтерге айналды және олардың іске асырылуы қазақстандықтардың дүниетанымын мүлдем өзгертті. АҚШ, ҚХР, Ресей, Германия, Түркия, Иран және басқа мемлекеттердің әлемдік мұрағаттарынан табылған материалдардың елімізге әкелінуі мен цифрлануы ұлттық тарихтың көкжиегін кеңейтті. Қоғамтанушылар қауымдастығы осы жобалар үшін Елбасына алғыс білдірді.

Н.Ә. Назарбаев қазіргі заманғы тәуелсіз, зайырлы және демократиялық Қазақстанның негізін қалаушысы. Тәуелсіздік тұғырында елбасының қаншама кітаптары жарық көрді. Мысалы: «Қазақстан жолы» Қазақстанның қазіргі тарихының аса күрделі де жарқын сәттерін баяндайды. «Сындарлы он жыл» Қазақстан Республикасының ішкі және сыртқы саясаты, жаһандану,

есірткі бизнесі, қауіпсіздік, Каспий аймағы, халықаралық құқық, жікшілдік саласында соңғы 10 жылда әлемде және Қазақстан Республикасында болған жағдайлары мен өзгерістері туралы айтады. «Тарих толқынында» кітабында автор өткеннің кейбір іргелі сабақтарына жүгіне отырып, қазақ халқының тарихи жолы туралы ой толғайды, рухани мұраны дамыту мәселесіне тоқталады. Елбасымыздың бұдан басқа «Еуразия жүрегінде», «Ой бөлістім халқыммен», «Өзекжарды ойлар», «Бейбітшілік кіндігі», «Туған елім – тірегім», «Қазақстан – Ресей қатынастары», «Қалың елім, қазағым», «Қазақстан халқының азаматтық таңдауы – тарихи зерде, ұлттық татулық және демократиялық реформалар», «Тәуелсіздігіміздің бас жылы», «Реформаларды түбегейлендіру, жалпыұлттық келісім арқылы – жаңарған Қазақстанға», «Қазақстанның егеменді мемлекет ретінде қалыптасуы мен дамуының стратегиясы», «Әділеттің ақ жолы» және тағы да басқа кітаптары жарық көрген. Бұл кітаптардың барлығы Қазақстанның идеологиясы мен тарихын, қазақ елінің осы қиын жолда бастан кешкен жағдайын баяндайды. Одан бөлек қазіргі таңда Н. Назарбаев зияткерлі мектептері мен университеттері бар. Қазақстанның негізгі қалаларында орналасқан. Мысалы: Нұрсұлтан, Қостанай, Алматы және т.б. Білімнің озық түрімен қамтамасыз етіп отыр. Тәуелсіздікті алғаннан гөрі оны сақтау қиынырақ. Осындай үлкен жауапкершілікті ала отырып, барлық адамның көңілінен шығу мүмкін емес. Қазақстанның Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев: «Халыққа қызмет етуден өзге, менің басқа тағдырым жоқ», – деген болатын. Сонымен бірге, оның осы сөздерімен үндесіп жатқан істері оның бүкіл Қазақстанға шексіз қызмет етуінің жоғары дәлелі болып табылады. Президентіміз құрған мемлекетті сақтау мен дамыту келешек ұрпақтардың мойнында, яғни біздің мойнымызда. Сол себептен жер қадірін біліп, оның дамуында ерекше үлес қосу керекпіз. Ол үшін әр азамат білімді, саналы болу қажет. Еліміздегі бар жасалған мүмкіншілікті тиімді пайдаланудың маңызы зор. Бұл жолда әр азамат Н. Назарбаевтан үлгі алу қажет деп санаймын.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Назарбаев Н. Өмірбаян. - Астана: Деловой Мир Астана, 2016. - 306 б.
- 2 Нұрсұлтан Назарбаев: әділеттің ақ жолы. – Алматы: Қазақстан, 1991. – 288 б.
- 3 Центральный Комитет КПСС принял постановление «О работе Казахской республиканской партийной организации по интернациональному и патриотическому воспитанию трудящихся» / Казахстанская правда. – 1987. - № 165 (16 июля).
- 4 1998 год должен стать годом начала реализации Стратегии-2030: Выступление Президента Н.А. Назарбаева на республиканском совещании акимов 23 декабря 1997 года // Казахстанская правда. – 1997. – № 269 (22469). - 25 декабря.

REFERENCES

- 1 Nazarbayev N. Omirbayan. – (Biography). Astana: Delovoy Mir Astana, 2016. - 306 p.
- 2 Nursultan Nazarbayev: adiletin ak, zholy (Nursultan Nazarbayev: the way of Justice). – Almaty: Kazakstan, 1991. – 288 p.
- 3 Tsentral'nyy Komitet KPSS prinyal postanovleniye «O rabote Kazakhskoy respublikanskoy partiynoy organizatsii po internatsional'nomu i patrioticheskomu

vospitaniyu trudyashchikhsya» (The Central Committee of the CPSU adopted a resolution "On the work of the Kazakh Republican Party Organization on International and patriotic education of workers») Kazakhstanskaya pravda. – 1987. - № 165 (16 iyulya).

4 1998 god dolzhen stat' godom nachala realizatsii Strategii-2030: Vystupleniye Prezidenta N.A. Nazarbayeva na respublikanskom soveshchanii akimov 23 dekabrya 1997 goda (1998 should be the year of the beginning of the implementation of the Strategy-2030: Speech of President N. A. Nazarbayev at the republican meeting of akims on December 23, 1997). Kazakhstanskaya pravda. – 1997. – № 269 (22469). - 25 dekabrya

Н.А. НАЗАРБАЕВ ОСНОВАТЕЛЬ НЕЗАВИСИМОГО ГОСУДАРСТВО

Карабаева З.М.¹

¹доцент КазУМОиМЯ им. Абылай хана
Алматы, Казахстан, Karabaeva_zapixan@mail.ru,
Жауынгер А.Т.²

²студент 1 курса КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Факультет: Международные отношения
Zhaunger.a@mail.ru

Аннотация. Нурсултан Назарбаев, Первый Президент независимого Казахстана, выдающийся государственный деятель современности, проложивший путь динамичному развитию нашего народа как стабильной, процветающей и мирной страны, - человек, проложивший путь к росту и процветанию нашей страны. Видение Первого Президента в хорошо дифференцированной внутренней и внешней политике сыграло ключевую роль в преодолении трудностей переходного периода мудрой страны и вступлении на путь прогресса и процветания независимого развития. Несомненно, вечные идеи Первого Президента Республики Казахстан - Президента Нурсултана Назарбаева должны быть талисманом подрастающего поколения, надеждой на будущее нашей страны, растущей в духе независимости.

Ключевые слова: выбор, независимость, рынок, экономика, внешняя политика, Семипалатинский полигон, Конституция, территории земля, программы.

N.A THE FOUNDER OF INDEPENDENT STATE

Karabaeva Z.M.¹

¹associate professor of Ablai Khan KazUIR & WL
Almaty, Kazakhstan, Karabaeva_zapixan@mail.ru,
Zhaunger A.T.²

²Student 1 course Ablai Khan KazUIR & WL
Faculty: International Relations
Almaty, Kazakhstan, Zhaunger.a@mail.ru

Abstract. Nazarbayev, the First President of independent Kazakhstan, an outstanding statesman of our time, who paved the way for the dynamic development of our people as a stable, prosperous and peaceful country, is a person who paved the way for the growth and prosperity of our country. The vision of the First President in a well-differentiated domestic and foreign policy played a key role in overcoming the difficulties of the transition period of a wise country and embarking on the path of progress and prosperity of independent development. Undoubtedly, the eternal ideas of the First President of the Republic of Kazakhstan - President

Nursultan Nazarbayev should be the talisman of the younger generation, the hope for the future of our country, growing in the spirit of independence.

Key words: choice, independence, market, economy, foreign policy, Semipalatinsk test site, Constitution, territories, programs.

Статья поступила 12.12.2020